

II. Генеза інститутів конкурентного права

DOI: 10.33498/Юсп-2021-11-093

Олена Черненко

кандидатка юридичних наук,
старша наукова співробітниця
відділу правового забезпечення ринкової економіки
Науково-дослідного інституту приватного права
і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України
(Київ, Україна)
ochernenko79@gmail.com

УДК 346.24

ДО ПИТАННЯ ПРИБУТКОВОСТІ МОНОПОЛІЙ

АНОТАЦІЯ. Прибуток є метою підприємницької діяльності будь-якого суб'єкта господарювання, оскільки він дає змогу функціонувати, розвиватись і надавати якісні послуги споживачам. Нині спостерігається тенденція до зниження фінансових показників монополій.

Метою статті є аналіз впливу зовнішніх і внутрішніх факторів на прибутковість монополій та визначення шляхів покращення їх фінансових показників.

Монополії функціонують у різних сферах – енергетика, нафтогазова, металургійна, транспортна тощо. У науковій літературі постійно лунають дискусії про позитивний і негативний вплив монополій на економіку країни. До позитивних рис монополії, як правило, відносять здатність протистояти кон'юнктурним коливанням ринку та стійкість до збитковості. Але нині в Україні природні монополії, які відносяться до державного сектора економіки, є здебільшого збитковими, що підтверджується їх фінансовою звітністю за 2019–2021 рр.

Основними причинами збитковості монополістів за останні роки є не лише пандемія коронавірусу, а й низька якість послуг, зношеність основних фондів, неналежне корпоративне управління, корупція, політичний вплив на склад наглядових рад державних компаній тощо.

Доцільність створення наглядової ради як органу контролю, що покликаний захищати інтереси власників компанії, визнана у багатьох країнах світу. Проте залучення незалежних членів до наглядових рад державних монополій в Україні, на жаль, не допомогли покращити їх фінансові показники.

Тому низка вчених відстоюють думку, що поняття природних монополій є пережитком минулого і перешкодою для економічного розвитку країни. Серед аргументів на користь реформування природних монополій є думка про те, що держава не може бути ефективним управлінцем у сфері регулювання діяльності природних монополій, особливо тоді, коли суб'єкти господарювання, що займають монополістичне становище на ринку, перебувають у державній власності. Водночас можна впевнено говорити про прибутковість приватних монополій. Фармацевтична сфера та

© Олена Черненко, 2021

Олена Черненко

сфера інформаційних технологій виявилися стійкими до фінансової кризи, викликані пандемією коронавірусу.

Авторка доходить висновку, що фактори, які впливають на прибутковість суб'єкта господарювання, як правило, поділяються на зовнішні та внутрішні. І якщо зовнішні (пандемія, нестабільність законодавства тощо) не залежать від суб'єкта господарювання, то внутрішні (ефективність управління, інноваційність тощо) залежать від самої монополії.

Ключові слова: монополії; природні монополії; державні монополії; прибуток; конкуренція.

Прибутковість є показником, що характеризує ефективність діяльності підприємства з погляду здатності його приносити прибуток і забезпечувати ефективне відтворення використаних ресурсів¹. Прибуток є метою підприємницької діяльності будь-якого суб'єкта господарювання і саме його наявність впливає на розвиток виробництва. Монополії не є винятком, оскільки отримання прибутку дає їм змогу нормально функціонувати та розвиватись, а отже, і надавати якісні послуги. Проте останнім часом спостерігається тенденція до збитковості монополій, що й обумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Монополія як феномен економічного життя з'явилася разом із виникненням торгівлі. У перекладі з грецької “*monos*” – “єдиний”, “*poleo*” – “продаю”. Монополію описує Аристотель у своїй праці “Політика”², де вона трактується як спекулятивна торгівля та отримує негативну суспільну оцінку. К. Маркс писав:

У практичному житті ми знаходимо не тільки конкуренцію, монополію, а й їх синтез. Монополія виробляє конкуренцію, конкуренція виробляє монополію <...> Синтез полягає в тому, що монополія може утримуватись на ринку завдяки тому, що вона постійно вступає в конкурентну боротьбу³.

Дослідженню питань, пов'язаних із правовим становищем монополій, приділяли увагу такі вчені, як О. Вінник, Д. Задихайло, О. Кібенко, В. Махінчук, А. Мягкий, І. Селіванова та ін.

Метою дослідження є аналіз впливу зовнішніх і внутрішніх факторів на прибутковість монополій та визначення шляхів покращення їх фінансових показників.

В Україні існують два ринки монополій: державні – так звані “природні монополії” та приватні – “олігархічні”.

¹ І Єпіфанова, ‘Прибутковість підприємства: сучасні підходи до визначення сутності’ (2016) 3 Економіка і суспільство 189–92.

² Аристотель, ‘Політика’ в Аристотель. Сочинения, т 4 (Жебелевапод С пер, Доватура А ред, Мысль 1983) 397.

³ Р Лифман, *Картели и тресты* (пер с нем, Экономическая жизнь 1925) 44.

До основних рис, що притаманні природним монополіям, можна віднести:

- володіння рідкісними та важливими природними ресурсами (відсутність близьких заміників) і власною інфраструктурою, що формує бар'єри входу в галузь;
- контроль державою (державним регулятором) за рівнем і структурою цін, обсягом пропозиції продукції на ринку, рівнем доходів природного монополіста, бар'єрами входу (виходу) на ринок (із ринку), якістю продукції (послуг), правилами безпеки, фінансовою структурою і структурою власності регульованої компанії;
- дія на різних рівнях локалізації (регіональний, міжрегіональний, національний, міжнародний); відсутність гнучкої виробничої структури та спеціалізація на визначених товарних групах.

Серед відомих державних монополій в Україні можна назвати Національну акціонерну компанію (далі – НАК) “Нафтогаз України”, акціонерне товариство (далі – АТ) “Укрзалізниця”, Національну енергетичну компанію “Укренерго”, АТ “Укрпошта”, Національну атомну енергогенеруючу компанію “Енергоатом”, державне підприємство “Міжнародний аеропорт ‘Бориспіль’”, АТ “ДАК ‘Автомобільні дороги України’”. Ці суб'єкти господарювання працюють у секторах, які стосуються усіх без винятку громадян, що їздять автомобільними дорогами або користуються поїздами, отримують листи і посилки, платять комуналку за світло, газ, тепло.

Серед монополістів, що функціонують за межами України, можна згадати відкрите акціонерне товариство “Авіакомпанія ‘Белавія’”, що є єдиним (і належить державі) пасажирським авіаперевізником у Білорусі; *Deutsche Bahn AG* є залізничним перевізником у Німеччині, *Facebook* є найбільшою соціальною мережею у світі (контролює левову частку ринку); корпорація *Microsoft* (90 % персональних комп'ютерів у світі працюють з операційною системою *Windows* від корпорації)⁴.

Отже, монополії функціонують у різних сферах – енергетика, нафтогазова, металургічна, транспортна тощо. У науковій літературі постійно лунають дискусії про позитивний і негативний вплив монополій на економіку країни.

До негативних рис монополій, як правило, відносять:

- придушення конкуренції – важливої рушійної сили економічного прогресу;
- здатність до збільшення прибутків, зменшуючи обсяг випуску продукції і підвищуючи її ціну;

⁴ Денис Стаджи, ‘Сам себе конкурент. Что такое монополия и как она подрывает рынок’ (04.06.2021) <<https://www.dsnews.ua/economics/sam-sebe-i-konkurent-i-regulyator-hto-takoe-monopoliya-02062021-426816>> (дата звернення: 14.11.2021).

- схильність до уповільнення науково-технічного прогресу;
- схильність до хижацького використання природних ресурсів та забруднення довкілля;
- можливість здійснювати тиск на уряд у пошуках неправомірних пільг та привілеїв тощо;
- встановлення високих цін.

Існує думка, що можливості природних монополій завищувати тарифи на свої послуги позбавляє цих суб'єктів господарювання стимулу зменшувати свої витрати через модернізацію виробництва, запровадження новітніх технологій. Це зумовлює неефективність господарювання, що неминуче призводить до обмеження інноваційної діяльності, підвищення рівня зношеності основних засобів виробництва.

До позитивних рис монополій відносять:

- наявність переваг у виробничо-збутових витратах завдяки вигодам від масштабів виробництва та інновацій;
- здатність знижувати витрати адміністративного характеру, що дає змогу досягти значного економічного ефекту;
- сприяння прогнозованості ринку. Підприємство-монополіст здійснює жорсткий облік ресурсів та їх раціональний розподіл, управляє величиною інвестицій, контролює відносини з постачальниками та інші ринкові процеси стають керованими та підконтрольними, знижується невизначеність і непередбачуваність;
- володіння значним інвестиційним потенціалом. Інвестиційні можливості монопольних суб'єктів та їх схильність до інвестування є набагато вищими, ніж в інших учасників ринку;
- можливість виплачувати високі заробітні плати. Так, наприклад, в Україні протягом 2006–2016 рр. у металургійній і добувних галузях середня заробітна плата працівників на 40–65 % перевищувала середню в промисловості, та на 60–70 % в економіці загалом;
- здатність протистояти кон'юнктурним коливанням ринку: у періоди криз великі підприємства найбільш стійкі та менш піддані ризику збитковості, на відміну від малих і середніх підприємств⁵.

Проте наявним прикладом того, що не завжди державні монополії є прибутковими та спроможними витримати кризові коливання є АТ “Укрзалізниця”. Товариство має відчутну перевагу перед приватниками у використанні інфраструктури. Це один із найбільших роботодавців і платників податків. Компанія – четверта в Європі за довжиною шляхів. І при цьому має стратегічні переваги природного монополіста. Насамперед – регулярність перевезень, на яку не впливають погода, пори року. Це – наявність розгалуженої мережі, різноманітність рухомого складу,

⁵ І Князєва, ‘Ключові аспекти і тенденції антимонопольного регулювання на сучасному етапі’ [2010] 4 (39) Вісник Антимонопольного комітету України: “Конкуренція” 16–21.

відносно невисока собівартість й оптимальна швидкість доставки вантажів. Але при вигідних стартових умовах національний “локомотив” щороку зменшує швидкість⁶.

За перше півріччя 2021 р. АТ “Укрзалізниця” повідомило про 1,4 млрд грн чистих збитків. У 2020 р. товариство також закінчило збитками – 11,4 млрд грн⁷.

Здавалося, можна припустити, що основною причиною збитковості монополіста є пандемія коронавірусу, яка торкнулася практично всіх країн світу, проте пандемія не є єдиною причиною фінансової кризи.

Основною причиною є низька якість послуг і нелогічна політика взаємодії з приватними операторами. Відсутність достатньої кількості відвантажень змушує приватних операторів ставити частину парку в платні відстої для зменшення витрат. Така ринкова кон’юнктура вбиває сенс інвестицій у нові вагони. Проблемою є і відсутність грошей на нові вагони, і навіть на підтримку технічного стану експлуатованих (вік більшості вагонів перевищує 27–30 років). Зношеність 85 тис. вантажних вагонів, що становлять парк АТ “Укрзалізниця”, сягає майже 90 %. А локомотивів – близько 95 %. Крім того, проблемою в компанії є вкрай низькі (близько 50 %) темпи електрифікації⁸.

Також проблемою держкомпанії є жахливий стан залізничного полотна, оскільки більше третини шляхів вимагають капремонту. Тому не дивно, що поширеною є позиція, що в монополії держави мають залишитись тільки колії, а вантажну й пасажирську частину слід передати у приватні руки, щоб створити конкуренцію між перевізниками, як це відбулося у Німеччині, і тоді якість перевезень підвищиться.

Необхідно зазначити, що не допомогли вийти з кризи АТ “Укрзалізниця” і кроки щодо покращення якості корпоративного управління шляхом впровадження інституту наглядових рад, що дало можливість залучити до управління професійних і незалежних фахівців. Доцільність створення наглядової ради як органу контролю, що покликаний захищати інтереси власників компанії, визнана у багатьох країнах світу. У корпоративних підприємствах компетенцію наглядової ради розглядають з поділом на три групи: 1) повноваження щодо контролю за роботою виконавчого органу (укладення від імені товариства контракту з керівником, затвердження умов договорів з головою (членами) правління тощо); 2) повноваження по роботі з акціонерами (організація і контроль

⁶ Едуард Мкртчян, ‘Корозія Укрзалізниці. Як уникнути колапсу стратегічної галузі?’ (12.07.2021) <<https://biz.nv.ua/ukr/experts/kolaps-z-vantazhoperevezennyami-shcho-vidbuvayetsya-z-ukrзалізницею-i-yak-vipraviti-novini-ukrajini-50170861.html>> (дата звернення: 14.11.2021).

⁷ “Укрзалізниця” получила 1,4 миллиарда убытков за полгода’ (13.09.2021) <<https://www.epravda.com.ua/rus/news/2021/09/13/677731>> (дата звернення: 14.11.2021).

⁸ Едуард Мкртчян, ‘Держость монополіста или Картельные заговоры УЗ и коллапс железнодорожной логистики’ (31.09.2021) <<https://www.epravda.com.ua/rus/columns/2021/08/31/677332>> (дата звернення: 14.11.2021).

за виконанням рішень загальних зборів, узгодження порядку денного і попередній розгляд питань, включених до неї, вимога про скликання позачергових зборів тощо); 3) повноваження щодо вирішення фінансових питань діяльності товариства (визначення основних напрямів діяльності товариства і затвердження його планів, узгодження правочинів; вибір аудитора тощо)⁹.

Актуальним залишається і питання щодо можливості політичного впливу на склад наглядових рад державних компаній. Доречним прикладом є формування складу наглядової ради НАК “Нафтогаз України”. Перший персональний склад наглядової ради був призначений 21 квітня 2016 р. відповідно до наказу Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 725. Однак у липні та вересні 2017 р. незалежні члени наглядової ради повідомили компанію про складення своїх повноважень і зазначили, що незважаючи на запевнення, які були надані членам наглядової ради представниками вищого політичного керівництва України, протягом останніх п’яти місяців не сталося жодних суттєвих зрушень вперед. Незалежні члени наглядової ради НАК “Нафтогаз України” перерахували причини, які змусили їх написати заяви про відставку. Так, серед основних причин, які викликали занепокоєння у членів наглядової ради, були втручання уряду в діяльність “Укртрансгазу” і “Укргазвидобування”. Наглядова рада не в змозі працювати так, як це узгоджувалося раніше, а саме, на принципах цілісності, прозорості та справедливості.

Слід звернути увагу на те, що за підсумками 2020 р. НАК “Нафтогаз України” отримала 36,93 млрд грн сукупного збитку порівняно з 9,9 млрд грн сукупного доходу за 2019 р.¹⁰.

Водночас впевнено можна говорити про прибутковість приватних монополій. Прикладом є *Facebook*. Сьогодні щомісяця послугами мережі користуються 2,2 млрд осіб, або 40 % мешканців Земної кулі у віці старше 15 років. Схожу динаміку демонструють і нові месенджери: за 2016–2017 рр. аудиторія *Telegram* зросла вдвічі. Звичайно, не можна не бачити, що зростання лідерів ринку відбувається не тільки органічним чином. Але незважаючи на активну консолідацію сектора, не змінюється тільки одна, фундаментальна особливість його функціонування: всі базові послуги цих сервісів продовжують надаватися користувачам безкоштовно. Слід згадати і про Компанію *Zoom Video Communications*, що розвиває популярний сервіс для відеоконференцій. У жовтні–грудні 2020 р. *Zoom Video* виручила 882,5 млн, що на 369 % більше порівняно з аналогічним періодом 2019 р. Чистий прибуток збільшився в 17 разів і досяг 260,6 млн доларів за весь 2020 р. Доходи *Zoom* стрімко вирости і виявилися вищими

⁹ А Мягкий, ‘Корпоративне управління за законодавством України’ (автореф дис канд юриднаук, 2017) 178.

¹⁰ Група “Нафтогаз” получила почти 37 миллиардов убытка в 2020 году’ (09.04.2021) <<https://www.pravda.com.ua/rus/news/2021/04/9/672844>> (дата звернення: 14.11.2021).

за очікування ринку завдяки сплеску попиту на свої послуги для відео-конференцій в умовах пандемії коронавірусу COVID-19. Хоча пандемія створила важкі умови для бізнесу, вона зробила Zoom одним із найпопулярніших додатків року¹¹.

Отже, фактором впливу на прибутковість монополіста є також сфера, в якій він функціонує. Так, фармацевтична сфера виявилась стійкою до фінансової кризи, викликаній пандемією коронавірусу. Фахівці звертають увагу на те, що зловживання монопольним становищем стосується не тільки дуже великого бізнесу, оскільки, зважаючи на обмеження, введені під час карантину та їхні наслідки (обмеження пересування споживачів, зниження рівнів виробництва конкуруючої продукції тощо), може бути здійснена переоцінка ринкового становища суб'єкта господарювання в аспекті можливості визнання його монополістом на тому чи іншому ринку. Внаслідок таких обставин орган Антимонопольного комітету України може визнати монополістом навіть конкретну торгову точку, якщо в доступності для споживача немає її конкурентів. Зазначене особливо актуально для продовольчих магазинів та аптек. Залежно від заходів, яких вживатиме уряд щодо виходу з карантину, подібні прогнози можуть зберігати свою актуальність особливо для фармацевтичного бізнесу протягом певного часу¹².

В умовах поширення коронавірусної інфекції виробництво фармацевтичної продукції в Україні на кінець квітня стрибнуло вгору на 22 %¹³. Компанії з виробництва фармацевтичних препаратів і матеріалів стали лідерами за кількістю новостворених юридичних осіб – їхня чисельність суттєво збільшилася¹⁴. На період введення карантину в Україні спостерігався підвищений попит на антибіотики, противірусні засоби, проти-кашльові жарознижувальні засоби. Водночас фармкомпанії на період карантину стикаються з такими проблемами, як от зростання курсу долара, подорожчання логістики та її ускладнення, порушення глобального ланцюжка постачань у фармсекторі, що тягне за собою затримки у постачанні та підвищення вартості активних фармацевтичних інгредієнтів. Наприклад, “Фармак” імпортує з Китаю до 20 % речовин, і внаслідок зупинки в Китаї виробництв ціни на сировину одразу зросли на 40 %¹⁵.

¹¹ ‘Прибыль Zoom взлетела на 369 %’ (02.03.2021) <<http://www.dailycomm.ru/m/52211>> (дата звернення: 14.11.2021).

¹² Олександр Нагорний, Михайло Сус, ‘Антимонопольний коронавірус: як зберегти імунітет. Частина 2 – зловживання монопольним (домінуючим) становищем та ринковою владою’ (02.06.2020) <<https://sk.ua/uk/publications-uk/antimonopolnii-koronavirus>> (дата звернення: 14.11.2021).

¹³ ‘Життя на карантині: ліки та продукти замість меблів і авто’ (27.04.2020) <<https://minfin.com.ua/ua/2020/04/27/44307627>> (дата звернення: 14.11.2021).

¹⁴ ‘Фарма – перша скрипка карантину. Огляд трендів у бізнесі’ (23.04.2020) <<https://youcontrol.com.ua/data-research/farma-persha-skrypka-karantynu-ohljad-trendiv-u-biznesi>> (дата звернення: 14.11.2021).

¹⁵ ‘Фармацевти на передовій’ (07.05.2020) <<https://www.epravda.com.ua/projects/farmak/2020/05/7/660199>> (дата звернення: 14.11.2021).

Висновки. Отже, можна зробити висновок, що на прибутковість монополій впливають зовнішні та внутрішні фактори. І якщо зовнішні (пандемії, нестабільність законодавства тощо) не залежать від суб'єкта господарювання, то внутрішні (ефективність управління, інноваційність тощо) залежать від самої монополії.

Останніми роками спостерігається збитковість природних монополій. Причини збитковості різні: встановлення низьких тарифів органами місцевої та загальнодержавної влади на послуги таких підприємств і неповне відшкодування різниці між встановленими тарифами та операційними витратами; зношеність основних фондів; неналежне корпоративне управління, корупція, пандемія коронавірусу тощо. Саме тому низка вітчизняних і закордонних учених відстоюють думку, що поняття природних монополій є пережитком минулого і перешкодою для економічного розвитку країни. Адже такі сфери, як постачання електричної енергії, транспортування газу тощо, перестають бути природними монополіями і все більше зазнають впливу конкуренції через технологічні зміни. Відтак держави перестають надавати таким ринкам особливий статус. Серед аргументів на користь реформування природних монополій є думка про те, що держава не може бути ефективним управлінцем у сфері регулювання діяльності природних монополій, особливо тоді, коли суб'єкти господарювання, що займають монопольне становище на ринку, перебувають у державній власності¹⁶. Тому у тих сферах, де це можливо, доцільним є стимулювання конкурентних засад, в інших – збереження стану природних монополій, які б за умови відповідного державного регулювання забезпечили б споживачів високою якістю товарів та послуг.

REFERENCES

Bibliography

Edited and translated books

1. Aristotel', 'Politika' v Aristotel'. *Sochinenija, t 4* (S Zhebelevapod per, A Dovatura red, Mysl' 1983) (in Russian).
2. Lifman R, *Karteli i tresty* (per s nem, Jekonomicheskaja zhizn' 1925) (in Russian).

Journal articles

3. Kniazieva I, 'Kliuchovi aspekty i tendentsii antymonopolnoho rehuliuвання na suchasnomu etapi' [2010] 4 (39) *Visnyk Antymonopolnoho komitetu Ukrainy: "Konkurentsia"* 16–21 (in Ukrainian).
4. Orlova O, 'Pravovi zasady funktsionuvannya sub'ektiv pryrodnykh monopolii' (2021) 4 *Pidpriemnytstvo, gospodarstvo i pravo* 99–103 (in Ukrainian).
5. Yepifanova I, 'Prybutkovist pidpriemstva: suchasni pidkhody do vyznachennia sutnosti' (2016) 3 *Ekonomika i suspilstvo* 189–92 (in Ukrainian).

¹⁶ Оксана Орлова, 'Правові засади функціонування суб'єктів природних монополій' (2021) 4 *Підприємництво, господарство і право* 99–103.

Theses

- Miahkyi A, 'Korporatyvne upravlinnia za zakonodavstvom Ukrainy' (avtoref dys kand yuryd nauk, 2017) (in Ukrainian).

Websites

- "Ukrzaliznycja" poluchila 1,4 milliarda ubytkov za polgoda' (13.09.2021) <<https://www.epravda.com.ua/rus/news/2021/09/13/677731>> (accessed: 14.11.2021) (in Russian).
- 'Farma – persha skrypka karantynu. Ohliad trendiv u biznesi' (23.04.2020) <<https://youcontrol.com.ua/data-research/farma-persha-skrypka-karantynu-ohliad-trendiv-u-biznesi>> (accessed: 14.11.2021) (in Ukrainian).
- 'Farmatsevy na peredovii' (07.05.2020) <<https://www.epravda.com.ua/projects/farmak/2020/05/7/660199>> (accessed: 14.11.2021) (in Ukrainian).
- 'Gruppa «Naftogaz» poluchila pochty 37 milliardov ubytku v 2020 godu' (09.04.2021) <<https://www.epravda.com.ua/rus/news/2021/04/9/672844>> (accessed: 14.11.2021) (in Russian).
- 'Pribyl' Zoom vzletela na 369 %' (02.03.2021) <<http://www.dailycomm.ru/m/52211>> (accessed: 14.11.2021) (in Russian).
- 'Zhyttia na karantyni: liky ta produkty zamist mebliv i avto' (27.04.2020) <<https://minfin.com.ua/ua/2020/04/27/44307627>> (accessed: 14.11.2021) (in Ukrainian).
- Mkrtchan Eduard, 'Derzost' monopolista ili Kartel'nye zagovory UZ i kollaps zheleznodorozhnoj logistiki' (31.08.2021) <<https://www.epravda.com.ua/rus/columns/2021/08/31/677332>> (accessed: 14.11.2021) (in Russian).
- Mkrtchan Eduard, 'Koroziia Ukrzaliznytsi. Yak unyknuty kolapsu stratehichnoi haluzi?' (12.07.2021) <<https://biz.nv.ua/ukr/experts/kolaps-z-vantazhoperevezennyami-shchovidbuvayetsya-z-ukrzalizniceyu-i-yak-vipraviti-novini-ukrajini-50170861.html>> (accessed: 14.11.2021) (in Ukrainian).
- Oleksandr Nahorni, Mykhailo Sus, 'Antymonopolnyi koronavirus: yak zberehty imunitet. Chastyna 2 – zlovzhyvannia monopolnym (dominuiuchym) stanovishchem ta rynkovoju vladoiu' (02.06.2020) <<https://sk.ua/uk/publications-uk/antimonopolnii-koronavirus>> (accessed: 14.11.2021) (in Ukrainian).
- Stadzhi Denis, 'Sam sebe konkurent. Chto takoe monopolija i kak ona podryvaet rynek' (04.06.2021) <<https://www.dsnews.ua/economics/sam-sebe-i-konkurent-i-regulyator-cho-takoe-monopoliya-02062021-426816>> (accessed: 14.11.2021) (in Russian).

Olena Chernenko

ON THE ISSUE OF PROFITABILITY OF MONOPOLIES

ABSTRACT. Profit is the goal of any business entity, as it allows it to operate, develop and provide quality services to consumers. Currently, there is a tendency to reduce the financial performance of monopolies.

The purpose of the article is to analyze the impact of external and internal factors on the profitability of monopolies and identify ways to improve their financial performance.

Monopolies operate in various fields - energy, oil and gas, metallurgy, transport and more. There are constant discussions in the scientific literature about the positive and negative impact of monopolies on the country's economy. The positive features of a monopoly, as a rule, include the ability to withstand market fluctuations and resistance to losses. But today in Ukraine, natural monopolies belonging to the public sector of the

Олена Черненко

economy are mostly unprofitable, as evidenced by their financial statements for 2019–2021.

The main reasons for the loss of monopolists in recent years are not only the coronavirus pandemic, but also the poor quality of services, depreciation of fixed assets, inadequate corporate governance, corruption, political influence on the supervisory boards of state-owned companies.

The expediency of creating a supervisory board as a supervisory body designed to protect the interests of company owners is recognized in many countries around the world. However, the involvement of independent members in the supervisory boards of state monopolies in Ukraine, unfortunately, did not help to improve their financial performance.

Therefore, a number of scientists argue that the concept of natural monopolies is a relic of the past and an obstacle to economic development. Among the arguments in favor of reforming natural monopolies is the view that the state cannot be an effective manager in regulating natural monopolies, especially when businesses in a monopoly position in the market are state-owned. At the same time, we can confidently say about the profitability of private monopolies. The pharmaceutical and information technology sectors have proved resilient to the financial crisis caused by the coronavirus pandemic.

The author concludes that the factors that affect the profitability of the entity are usually divided into external and internal. And if external (pandemics, instability of legislation, etc.) do not depend on the business entity, then internal (management efficiency, innovation, etc.) depend on the monopoly itself.

KEYWORDS: monopolies; natural monopolies; state monopolies; profit; competition.